

Sizem jogapkärsiňiz

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Sizem jogapkärsiňiz SIZEM JOGAPKÄRSIŇIZ

Bizde hemişe ýaňsylanyp gelindi. Hernä iňlis gazetini «Guardian» ýazandan soň bilip galdyk: Fransiýanyň Medeniýet ministrligi kompýuter oýunlary pudagyndaky iňlisçe sözlere düşünilmeýändigini tutaryk edinip, tehnologiýada iňlis dilini ulanmagy gadagan etdi.

Fransuzlaryň döwlet diline nähili üns berýändigini, bu meselä juda jogapkärçilikli çemeleşýändigileri äşgär. Şeýle-de olar Ýewropanyň ýerli dilleri boýunça şertnamasyny 1958-nji ýylyň konstitusiasyna garşy gelýär diýip oňlamadylar!

Bu ýurda gidip görenler bilýändir: iňlis dilini bilýändiklerine garamazdan siziň bilen fransuz dilinde gürleşýärler.

A biziň Günbatar haýranlygymyza näme diýjek? «Iňlisçe bilenok» diýip indi käbir ýolbaşçylar ýaňsylanýar! «Iňlis dilini bilmedik wezipede oturyp bilmez» düşüňjesi ornapdyr! Şonuň üçinem käbir ýolbaşçy dil bilýändigini görkezjek bolup aksentli dili bilen gülkünç ýagdaýa düşýär...

Pensioner ilçisi Çynar Aýdemir ýatlamasyny paýlaşdy:

«- Merhum Korutürk iňlis dilini bilýändigine garamazdan

«Prezident öz dilinde gürlär» diýen pikirdedi... Birinji gezek ilçi kabul edende synag üçin Çankaýa köşgüne bir sagat öňünden gelmegini haýyş etdiler. Meni prezidentiň kabulhanasyna salanlarynda, «Siz arka tarapymda çepde oturarsyňyz. Aýdanlarymyň barsyny terjime etmegiňi isleýärin. Iňlisçe bilýändigim üçin ilçiniň sözlerini saňa aýdyp bererin. Emma siz ýene-de men oňa düşünmeýän ýaly barsyny terjime edip berersiňiz» diýdi».

Ýene bir mysal bereýin:

• ATATÜRK REWOLÝUSIÝASY

Pensioner ilçi Bozkurt Aran ýazdy:

«- Klaus Kinkel 1992-1998-nji ýyllarda Germaniýanyň Daşary işler ministri bolup işledi. Ol Ýewropada özüni ykrar etdiren täsirli syýasatçydy. Täsin tarapy, Germaniýa ýaly ýurduň daşary işler ministridigine garamazdan, nemes dilinden başga dil ulanmazdy, gatnaşýan ýygnaşyklaryna terjimeçi äkiderdi». Gürrüňimiz daşary ýurt dilini bilip-bilmezlik däl-de, eýsem döwlete wekilçilik edýänleriň öz ýurdunyň gymmatlygyna eýe çykyp-çykamazlygydyr!

Dil – döwleti döwlet edýän iň möhüm prinsipdir...

Jemgyýetiň başdan geçiren taryhy diline siňýär...

Atatürk dil rewolýusiýasyny nämüçin geçirendir öýdýärsiňiz?

Türk diliniň öz gözelligini, baýlygyny orta çykarmak, ony dünýä dilleriniň arasynda öz mynasyp ornuna ýaraşýan belent derejesinde oturtmak üçin...

Galyberse-de, halk bilen döwletiň birmeňzeş diliniň bolmagy üçin...

Atatürk baýlygynyň belli bir bölegini Türk Dil guramasynyň hasabyna näme sebäpden geçirendir öýdýärsiňiz?

Ýogsa-da, DP-Menseres hökümeti 1951-nji ýylyň býužetinden bu guramanyň hasabyna geçirilmeli puly näme üçin kesdi?

«12-nji sentýabr» harby-döwlet agdarlyşygy-Ewren hökümeti näme sebäpli bu guramany ýok etdi?

Bir ýurdy dilden başlap medeniýet bilenem basyp alyp bolýar....

Türk dili az salymlyk wagty hasaba almanymyzda, ýene hüjüm astynda. Dünýäde haýsy jemgyýetiň öz dili bilen gatnaşygy Türkiýedäki ýaly agyryly problema öwrüldikä eýse? Türk diliniň

arkasynda durmagy faşistlik bilen baglanyşdyranlary gördi bu
ülke!

Şu günki gün türkçe gürlemäge utanýan nesil bilen ýüzbe-ýüz
bolmaly bolduk, gynansak-da...

Gynansak-da, indi türkçäni ýoýmak ýoňa öwrülipdir diýen ýaly...

Diliň kesekileşmegi medeniýetiň kesekileşmegine sebäp bolýar...

Türk dili münlerçe ýyla arkasyny daýap türk medeniýetini
ýaşadyp gelyär...

Unutmaň: dil, adalga we sözlük çalşygyny diňe dilçi alymlar
etmelidir diýen ýalňys düşünje bar. Ýöne muňa sizem
jogapkärsiňiz.

Dil – döwletiň baýdagydyr. Baýdagy ýere düşürmäh.

• DIL BILEN GABAMAK

Fransuzlar gadagan edýär.

A biz näme?

Dilimiziň iňlis dili tarapyndan basylyp alynmagynyň nädip
öňüni alarys?

Gürrüňsiz, ylmy-tehnologiki ösüşe garşy bolamzok. Her oýlap
tapyşyň täze söz-adalganyň döremegine sebäp bolýandygyny gowy
bilýäris. Siwilizasiýa, hususanam bilim «adalgasyz» ýöremez.
Muňa boýun alyngy bolandygymyz üçin näme etsek gowy bolar?
Çalt ösýän tehnologik eýýamda daşary ýurt dilleriniň
hüjüminden türk dilini nädip gorarys?

“Saýlama medeniýet patarrakysyna” garşy tapawutlyklyk –
jogapkärçilik döredip bilerismikä? «Tanzimat» döwründe sözüň,
düşünjäniň türkçe garşylygyny gözlemegi o diýen azar edinen
bolmady. Osmanly intelligensiýasy «ýasama osmanlyça» gürleşip,
diluýy elitalygyny dowam etdirdi!

Şu günki gün muny dowam etdirip bolmaz. Tehnologiýanyň türk
dilini bozmagyna göz ýumup bilmeris.

Türkçe adalgalary ulanyşa girizmek gerek. «Kompýuter» sözüniň
ýerine «bilgisayar» sözi erbet boldumy?

Agah Syrry Lewent «Toslama näme? Toslamaçylyk diýip nämä
diýilýär?» makalasynda pikirini şeýle düşündirdi: «Täze many
aňladýan sözler gözlenende we tapylanda türk diliniň gurluşy

we kadalary göz öňüne tutulmalydyr...»

Dogry aýdýar. Şahsylaşdyrma işleri zorluk ulanmazdan sadalyk bilen edilmeli.

Jemlär bolsam:

Agalyk ediji synpyň daşary ýurt diline haýranlygy bolsa, ýaşlar başlyklaýyn, halkam daşary ýurt dili bilen gabalar!

Ýeri, gaty aňyrlara – gadymy hytaý dili barada aýdyp durjagam däl, arap-pars dillerine garşy düýn göreşen türk dili indem iňlis diline garşy döş gerýär.

Biziň hemmämiz nijeme müň ýaşly türk dilimizi goramaga borçludyr...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 03.06.2022 ý. Publisistika